

**Бордун О.Ю.**  
к.геогр.н., доцент кафедри туризму  
Львівський національний університет ім. Івана Франка

## **СТРАТЕГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦЕНТРІВ НАРОДНИХ РЕМЕСЕЛ ЯК ОБ'ЄКТІВ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ**

*Проаналізовано історичні центри народних ремесел Карпатського регіону, їх спеціалізацію. Висвітлено основні позитивні моменти, які дає суспільству розвиток центрів народних ремесел в туристичній системі Карпатського регіону України та розроблено стратегію використання їх як об'єктів культурного та пізнавального видів туризму.*

**Ключові слова:** центри народних ремесел, пізнавальний туризм, культурний туризм.

**Постановка проблеми.** Глобалізація світової економіки нівелює особливості національних культур, тому країни спрямовують свою політику на збереження й розвиток цього сегменту традиційної народної творчості. Згідно з указами Президента „Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних промислів в Україні” від 6 червня 2006 р. №481/2006 та „Про додаткові заходи щодо розвитку в Україні традиційного народного мистецтва” від 26 грудня 2006 р. №1203/2008, була розроблена програма покращення стану народних ремесел „Державна програма збереження, відродження та розвитку народних художніх промислів на 2007-2010 роки” [4], проте в ній не бралось до уваги позитивних моментів, що дає використання центрів народних ремесел в туристичній індустрії. Вироблення стратегії використання центрів народних ремесел у туристичному процесі сприятиме як піднесенню рівня життя сільського населення, яке традиційно займається народними промислами, так і пропаганді і пізнанню народної творчості зацікавленими громадянами України та гостями нашої країни.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Розроблено методичні підходи до кластеризації осередків народних текстильних промислів, проаналізовано світовий досвід, охарактеризовано основні етапи розробки та реалізації кластерів народних текстильних промислів в Україні Н.А. Мікулою та О.І. Дацко [5].

**Формулювання цілей статті.** Аналіз існуючих центрів народних ремесел Карпатського регіону, їх спеціалізації. Висвітлення основних позитивних моментів, які дають суспільству розвиток центрів народних ремесел в туристичній системі Карпатського регіону України та стратегії використання їх як об'єктів культурного та пізнавального видів туризму.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Українські землі мають надзвичайно великий рекреаційний потенціал, багату природну та етнокультурну базу – численні пам'ятки й художні промисли, що відображають багатовікову історію та культуру народу. Усі ці фактори є запорукою успішного розвитку багатьох видів туризму у нашій країні, зокрема, культурного та освітньо-пізнавального. Саме цей напрям несе в собі інтегративний потенціал, що поєднує людей у прагненні до естетичного розвитку і духовного взаємозбагачення при вивченні культурної спадщини

того чи іншого краю, є підґрунтям для розвитку осередків народних промислів як об'єктів туризму [6].

Своєрідність Українських Карпат, різноманітність місцевих природних ландшафтів, багатий тваринний і рослинний світ і своєрідні народні звичаї, народні ремесла (ткацтво, мосяжництво, бондарство, різьба, сукнарство, сирна пластика, декоративний розпис та ікона на склі, гончарство, гуцульські кахлі, писанкарство) в усі часи приваблювали і приваблюють нині до себе численних туристів не лише з України, а й багатьох зарубіжних країн світу. Безліч пам'яток історії, культури та архітектури у поєднанні з пам'ятками природи створили хорошу базу для організації багатьох видів туризму, закріпивши за Українськими Карпатами статус туристичного регіону міждержавного значення [6].

Львів є давнім центром зародження різноманітних мистецьких напрямків: тут виникли стародавні рецепти гутного скла, малярські школи. Наявність власне цехів в українських містах документально засвідчена з кінця XIV ст. (Львів, Перемишль). Чималу роль у збереженні та розвитку гутної майстерності відіграла Львівська національна академія мистецтв, де можна ознайомитися з творчістю галицьких гутних майстрів. Сьогодні народне мистецтво Львова репрезентують музеї: етнографії та художнього промислу, українського мистецтва, народної архітектури та побуту «Шевченківський Гай». Вироби з львівського гутного скла – вази, глечики, декоративні тарелі, свічники можна оглянути і придбати в музеї скла і на, так званому, «Вернісажі» – торговому ринку, який розташований біля драматичного театру імені Марії Заньковецької.

Коломия вважається центром Гуцульського етнографічного регіону, де найбільше збереглися самобутні традиції гуцульського народного мистецтва. Мистецькі традиції гуцулів передаються з покоління в покоління. Ознайомитися з народною культурою Івано-Франківщини допомагає велике зібрання творів гуцульських майстрів (понад 25 тис. експонатів), що знаходиться у Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. У місті функціонує найбільший у світі музей писанкового розпису – унікальна споруда, збудована у 2000 році, є архітектурною пам'яткою України. Тут представлено великодні писанки з усіх регіонів Прикарпаття, колекції з інших областей України, а також роботи писанкарських шкіл із багатьох країн світу.

У центрі Прикарпаття розташоване невелике місто *Косів* – один з найбільших на Україні осередків народного мистецтва. Прихильникам екскурсій варто відвідати Косівський музей народного побуту та мистецтва Гуцульщини, де є можливість побачити унікальні високохудожні твори, приватний музей-садибу гуцульського мистецтва роду Корнелюків та музей ім. Олекси Довбуша (с. *Космач, Косівського району*). Самобутня косівська кераміка вирізняється світлим колоритом, яскравим розписом, витягнутими пропорціями. У 2000 р. на базі коледжу було відкрито Косівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва, де готують професійних художників – спеціалістів для цієї галузі. При інституті сформовано музей, в якому експонуються твори провідних, авторитетних майстрів народного мистецтва та художників декоративно-прикладного мистецтва Косівщини. По всьому краю діє багато приватних музеїв у будинках самих майстрів, що робить його дуже привабливим у плані туризму [8].

Особливою популярністю у туристів користується знаменитий Косівський базар, слава про який поширилась далеко за межами Гуцульщини. Це й не дивно, адже там представлено практично усі вироби декоративно-побутового мистецтва: керамічний посуд, килими, вишитий одяг, вироби із заліза, шкіри, хутра та багато інших красивих і корисних речей.

Незабутнім об'єктом туристичних маршрутів Закарпаття є село Іза Хустського району. Ізу вважають столицею лозоплетіння на Закарпатті. Зародився цей промисел в кінці 19 століття і з того часу мешканці села не знають біди – це одне з найбагатших сіл Закарпаття, причому селяни заробляють свої статки, не покидаючи рідних домівок. Проїжджаючи центральною вулицею села, майже біля кожної хати можна побачити справжні витвори мистецтва із лози: столи, стільці, крісла-гойдалки, етажерки, тумбочки, вази, шкатулки, кошики, обплетені бутлі, різні сувеніри, тощо. Село Іза – єдине в Україні, де лозоплетіння ототожнюється зі стабільним прибутком і зайнятістю населення.

Народні художні промисли Закарпаття – вишивання, ткацтво, різьбярство, декоративний розпис, ковальство, лозоплетіння та художня обробка шкіри – завжди були невід'ємною складовою культури й увібрали в себе риси, притаманні окремим етнографічним регіонам [6]. Так, Мукачівщина популярна неповторною угорською вишивкою скатертин і рушників, Ужгородщина славиться добронськими віниками найрізноманітніших розмірів, Рахівщина презентує туристам дерев'яну коренепластику, кам'яні закарпатські пацюрики (намисто), кептарики, вишивку тощо. Туристична сфера Закарпаття демонструє позитивну динаміку. Як свідчення цьому – створення нових туристичних маршрутів, зокрема, серед найбільш популярних є такі етнографічні маршрути, як „Гуцульськими стежками” та „Закарпатський туристичний шлях” [6].

Центри народних промислів Карпатського регіону вже давно залучаються в туристичній діяльності туроператорів Львова, Івано-Франківська, Яремча, Ужгорода, Мукачєвого, проте, такі тури не користуються популярністю серед споживачів. Для урізноманітнення турів з відвіданням осередків народних промислів необхідно їх сполучати з освітньо-пізнавальними програмами по замках Закарпаття, по гірськолижних курортах Карпат та з санаторно-курортними програмами оздоровлення хворих осіб. Провідні туроператори Львова починають практикувати тури з поєднанням об'єктів культурного та пізнавального видів туризму. Так, туристична фірма «Клуб мандрівників» міста Львова практикує Тур «Гуцульські коломийки»: Львів – Рогатин – Галич – Шевченкове – Кринос – Манява – Яремче – Ворохта – Верховина – Криворівня – Косів – Коломия – Львів; «Закарпатські витребеньки» з відвіданням села Іза – центру лозоплетіння та інших народних промислів. Туристичний оператор Львова «Всесвіт» практикує тур «Гуцульські мандрівки»: Манява – Яремче – Буковель – Криворівня – Верховина – Косів – Коломия – Івано-Франківськ – Галич – Львів та «Заспіваймо разом коломийку» за подібною програмою. Важливим є проведення екскурсій для осіб, що оздоровлюються в численних санаторно-курортних закладах Карпатського регіону.

Для прихильників культурного туризму найповніше знайомство з народними промислами Карпатського регіону забезпечить туристичний маршрут: Львів – Стрий – Воловець – Свалява – Іршава – Іза – Вишкове – Біла Церква – Рахів – Ясіня – Яремча – Космач – Коломия – Косів – Вижниця – Вашківці – Лужани – Чернівці.

Для відродження і розвитку всіх перерахованих центрів народних промислів потрібно виробити стратегію використання їх в туристичній індустрії, що передбачатиме наступні поступові етапи як на рівні Міністерства культури та туризму України, так і туроператорської діяльності:

– внести зміни до Закону про туризм щодо обов'язкового використання в туристичній діяльності туроператорів України осередків народних промислів з ціллю їх розвитку та відродження;

- провести колегію Міністерства культури та туризму України з метою обговорення виконання нормативно-правових актів щодо відродження та розвитку народних художніх промислів;
- створити при Міністерстві культури і туризму науково-інформаційний центр з питань розвитку традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів;
- забезпечити передачу інформації з створеного науково-інформаційного центру до туроператорів відповідних регіонів;
- розробити систему моніторингу та інвентаризації матеріально-технічної бази існуючих підприємств народних художніх промислів;
- створити Державний реєстр осередків народних промислів;
- обласним, міським, районним адміністраціям розширити інформаційне наповнення власних електронних сторінок з метою популяризації національної культурної спадщини й виробів місцевих народних майстрів. Залучення громадських та благодійних організацій до участі у налагодженні рекламно-інформаційної діяльності для поширення інформації про туристичні можливості осередків народних промислів;
- Державному комітету телебачення і радіомовлення України сприяти програмам з популяризації української історико-культурної спадщини, які б висвітлювали регіональні особливості нашої держави, актуальні питання розвитку народних промислів;
- туристичним операторам залучати осередки народних промислів як об'єкти культурно-пізнавального туризму для створення нових туристичних маршрутів;
- школам та вузам організовувати екскурсії школярів і студентів по осередках народних промислів для отримання особистих вражень, інтерактивного ознайомлення з виробничими традиціями предків;
- сприяти відкриттю спеціалізованих магазинів, які б реалізовували вироби народних промислів у міських центрах, об'єктах туризм та залучати до цієї справи музейні установи;
- обласним і районним адміністраціям зі співучастю з туроператорами організовувати спеціальні туристичні поїздки для участі у мистецьких фестивалях, що проводяться в осередках народних промислів;
- туристичним операторам звітувати про кількість проведених екскурсій з залученням центрів народних ремесел.
- розробити мотиваційну схему для туроператорів, які найкраще використовують центри народних промислів у своїй туристичній діяльності.

**Висновки даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку.** Центри народних промислів по всій території України акумулюють значний потенціал для розвитку культурного туризму, адже, багато з регіонів, на територіях яких існували осередки, зберегли й донині свою стилістику, свій художньо-декоративний образ, свою колористику і своє формоутворення. Використання центрів народних промислів у туристичній діяльності потрібно зробити обов'язковим для всіх суб'єктів туризму і розробити дієву систему звітності та мотивації за проведені екскурсії з використанням осередків народних промислів.

#### **Список використаної літератури:**

1. Закон України “Про народні художні промисли” від 21.06.2001 № 2547-III.
2. Указ Президента „Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних промислів в Україні” від 6 червня 2006 р. №481/2006.
3. Указ Президента „Про додаткові заходи щодо розвитку в Україні традиційного народного мистецтва” від 26 грудня 2006 р. №1203/2008.

4. Державна програма збереження, відродження та розвитку народних художніх промислів на 2007-2010 роки.
5. Мікула Н.А., Дацко О.І. Методологічні підходи до кластеризації осередків народних текстильних промислів. – Вісник Інститут регіональних досліджень НАН України.
6. Осередки народних промислів як об'єкти культурного туризму. – ДЗК Випуск 12/5 2010 р.
7. Осередки народних промислів як об'єкти туризму та чинник актуалізації національної культурної спадщини. – аналітична записка // Відділ соціокультурних та етнонаціональних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/November09/11.htm>

#### **БОРДУН О.Ю. СТРАТЕГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦЕНТРОВ НАРОДНЫХ РЕМЕСЕЛ КАК ОБЪЕКТОВ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО И КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМА КАРПАТСКОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ**

*Проанализированы исторические центры народных ремесел Карпатского региона, их специализация. Обозначены основные позитивные моменты, которые дает обществу развитие центров народных ремесел в туристической системе Карпатского региона Украины и разработана стратегия использования их как объектов культурного и познавательного видов туризма.*

**Ключевые слова:** центры народных ремесел, познавательный туризм, культурный туризм.

#### **BORDUN O.J. STRATEGY OF USING CENTERS OF FOLK HANDICRAFTS AS OBJECTS OF COGNITIVE AND CULTURAL TOURISM OF CARPATHIAN REGION OF UKRAINE**

*The historical centers of folk handicrafts of Carpathian region and their specialization are analysed. Basic positive moments which development of centers of folk handicrafts gives society in the tourist system of Carpathian region of Ukraine and strategy of the use is developed them as objects of cultural and cognitive types of tourism are reflected.*

**Keywords:** centers of folk, cultural tourism, cognitive tourism.